



Lid Jarnindustri 70 år: Eventyret fra Steinsdalen

Møbelsnekkeren Samson G. Lid fikk beskjed fra legen om å finne seg noe annet å gjøre. 30-åringen hadde pådratt seg lakkforgiftning. Ville Lid Jarnindustri ha sett dagens lys, uten denne dramatikken? Antakelig ikke.

TEKST: Reidar Heieren, redaksjon@traktor.no

70 år senere hører bedriften til blant landets største og mest livskraftige redskapsprodusenter. Historien om kunstneren, møbelsnekkeren og bondesønnen Samson G. Lid (1917-2000) er kanskje best kjent i Kvam herad i Hardanger, hjemkommunen til varemerket Dalen. Gründeren blomstret ofte med sine kunstneriske talenter, blant annet gjenskapte han mange lokalpolitikere i form av artige leirfigurer. Den største kunsten han gjorde seg skyldig i, var nok uansett å skape en god arbeidsplass med 65 ansatte.

I dag ledes familiebedriften av sønnesønnen Svein Ove Lid, som viderefører filosofien om at Dalen-produkter skal produseres hjemme i Steinsdalen, like vest for heradssenteret Norheimsund.

Viktig arbeidsplass i Kvam

I dag produserer Lid 38 forskjellige Dalen-produkter, fordelt på fem produktområder. Traktor er stikkordet for alt sammen. Bedriften har lang tradisjon for stabile og lojale medarbeidere, noe som alltid har vist seg som en konkurransefordel. Mange har blitt hos Lid i hele sitt yrkesaktive liv.

– Det ligger i vår ånd at Dalen-produkter skal produseres effektivt her hjemme, fortel-

ler markedssjef Dag Rune Lid, som er sønn av grunnleggeren og nærmer seg 30 års ansiennitet.

– En delvis utflagging ble vurdert rundt årtusenskiftet, men vi fant ut at det ikke fantes noe avgjørende viktig å hente på det. Vi skal være en levende del av lokalsamfunnet, forteller Lid, og legger til at medlemmer av Lid-familien utgjør omtrent ti prosent av arbeidsstokken.



Grunnleggeren: Samson G. Lid (1917-2000)

I dag har bedriften over 11 000 kvadratmeter under tak. Både platebearbeiding, maskinering, sveis, lakkering og montering skjer i eget hus. Utviklingsavdelinga står for fem årsverk.

I startgropa med eksport

Gjennom produktutvikling, effektivisering og markedsføring har bedriften lyktes med å holde følge med tidens krav i det nasjonale markedet. At nesten alt salg formidles gjennom Eik-systemet, kan ha gjort bedriften mer sårbar enn hva den har vært tidligere. Derfor har Lid gått i startgropa for mer eksportsalg.

– Hittil har eksportsalget gått i rykk og napp.



Første norske: Med lanseringa av Dalen 1254 i 1981 ble Lid Jarnindustri landets første produsent av vedmaskiner for traktordrift.

Vi selger fortsatt vedmaskiner til England. Vi har også hatt perioder med salg til både Sverige og andre land. For tiden arbeider vi systematisk med nye muligheter. Vi er sikre på at vi har utviklet to-trinns snøfresere i toppklasse. Våre inntrykk fra blant annet Nord-Amerika bidrar til å styrke vår selvtilitt om den saken. Det siste halvannet året har vi gjort prøveleveranser til flere land. Nå jobber vi for at Dalen skal bli et mer synlig merke utenfor Norge, sier Lid til Traktor, og understreker at eksportarbeidet krever pågangsmot og langsiktighet.

1948

Etablering på gården Lid

1949

Sykkelkjetting

1950

Traller og vogner

1954

Forhandler Moto Standard

1958

Frontvogn 227

1959

Fabrikk på Lidaflaten

1960

Frontvogn 230 med hydraulikk



Det siktes mot proffmarkedet innen vei og snø. Det er der mulighetene ligger.

Startet med sykkelkjetting

Det var i 1948 at Samson G. Lid og naboen Leif Skutlaberg etablerte mekanisk virksomhet under navnet S.G. Lid & Skutlaberg Metallindustri. Skutlaberg forlot bedriften i 1953. Bedriftsnavnet ble endret til Lid Jarnindustri. Det starta med noe så kuriøst som iskjetting for tråsykkel. Sykkelkjettingen ble snart avløst av håndtraller, håndvogner og trillebårer i et stort utvalg. Hestevogner og traktorhengere kom også inn i programmet. Småbrukere og fruktprodusenter rundt om ►



Transportutstyr: Lid var landets største produsent av frontvogner med tilhørende redskaper.



Grastransport: Hydraulikk på frontvogner skapte Lids egen parallell til Høysvansen.



Lasteapparat: Med skuffer og grep kunne det lastes både grus, jord og naturgjødsel.

1962

Bakskuffer for firehjulstraktor

1964

Kardangvogner med utstyr

1968

Førervern for transportere

1969

V-fres 0276. Avtale med Eikmaskin.

1976

Førervern for Shibaura, ny sveisehall

1978

V-fres 0278. Bakskuffe 0238. 50 ansatte.

► i Hardanger-regionen var et viktig markedsgrunnlag. I 1954 oppsto en begivenhet som la et viktig grunnlag for videre vekst og utvikling. Lid tegnet en forhandleravtale med L.O.G. i Bergen, om å selge Moto Standard tohjulstraktorer i Hardanger. Han solgte 50 traktorer det første året. Da han begynte med redskapsproduksjon, trakk han seg som traktorforhandler, for å stå helt uavhengig av merke. Det resulterte i at de fleste traktorimportører ville forhandle Dalen-produkter. De neste femten årene bar preg av ekspansiv

redskaps- og utstyrsproduksjon, til den raskt voksende norske bestanden av tohjulstraktorer på brattlendte bruk.

Utstyr for tohjulstraktorer

Frontvognene som ble tilbudt fra traktorprodusentene, ble regna som kostbare og for lite fleksible, blant annet hadde vognene dårlige svingegenskaper. Gårdbruker og oppfinner Haldor Ålvik fra Ytre Ålvik i Hardanger hadde konstruert ei vesentlig forbedra vogn, som Lid skaffet seg rett til å produsere og selge.

Dette førte til lansering av frontvogn i flere varianter, blant annet med mekanisk sidetipp. Varemerket «Dalen» ble fra den gang benyttet helt konsekvent.

I 1960 ble ei ny frontvogn introdusert, type 230, med hydraulisk treveis tipp og tilhørende hydrauliske trepunktsoppheng, og hydraulikkpumpe drevet av kraftuttaket. Det ble også introdusert tilhengere med tipp og bremses. Lid fikk innpass hos i alt fem norske importører av tohjulstraktorer. Fra 1964 tok bedriften enda et skritt. Da kom Lids egenutviklede kardangvogner for tohjulstraktorer, som gjorde tohjulstraktoren til en firehjulstraktor, med drift på alle fire. Kardangvognene kunne leveres med trepunkt og kraftuttak bak. Noen av ekvipasjene ble levert med rattstyring. Med andre ord, en smidig firehjulstrekk for brattlendte bruk.

Stort produktspekter

I tillegg til det nevnte, ble det utvikla og produsert nødvendige festebraketter, kunstgjødselspredere, hyppeploger, risknuser, potetopptakere (kastehjul og opptaksplog), frontriver og snøfresere – tilpasset de ulike tohjulstraktorene som ble importert til Norge. Landbrukets Tekniske Institutt (LTI) på Ås, som hadde egen prøvestasjon på Voss, var en engasjert samarbeidspartner for å utvikle gode redskaper for bønder med brattlendt jord.

Bedriften var også mer sporadisk innom tilhengere for firehjulstraktorer. Og apropos tilhengere. En viktig del av veksten skyldtes at selskapet også hadde satset friskt på diverse typer bilhengere, i kjølvannet av at det norske bilsalget ble sluppet fritt. I 1968 hadde bedriften 35 ansatte.

Omstilling til firehjulstraktor

I annen halvdel av 1960-åra oppsto det en dialog mellom Samson G. Lid og Eikmaskin om nye snøfresere for vanlige landbrukstraktorer. I 1969 ble den første V-freseren presentert,



Firehjulstrekk: Dalen kardangvogn med hydraulikk/trepunkt og tvillinghjul. En liten jordbrukstraktor med lavt tyngdepunkt.



For frontlaster: Skuffer var Lids første redskap for frontlastere på firehjulstraktor.



Potetonn: Dalen 1275 var den siste norske kaste-hjulsopptakeren da produksjonen stanset.

1979

Hydr. vedklø-
ver 1252

1981

Vedmaskin 1254.
Utvider med ny hall.

1984

Generasjonsskifte, Geir
Lid overtar ledelsen

1985

Leverer over
1 000 snøfresere

1986

Første sveiserobot.
Grasrive for liten traktor.



Legendarisk: V-fres 0278 ble levert i omtrent 10 000 enheter.

Dalen 0276, med Eikmaskins store forhandlernett som eksklusiv salgskanal. Ni år senere kom modellen 0278, et produkt som skulle vise seg å bli legendarisk. Fra rundt 1970 gikk bedriften gradvis inn i en ny epoke. Småbrukermarkedet var mettet, og mange bruk forsvant. Den gryende importen av firehjulsdrivne transportere (alpetraktorer) fra Mellom-Europa, skapte behov som Lid utviklet løsninger for. Det ble produsert både trepunkt-koplinger, førervern og diverse utstyr tilpasset den slags terrengmaskiner.

Den siste potetopptakeren, Dalen 1275 (kastehjul), ble lansert i 1976 og var tilgjengelig i 17 år. I 1978 bygde bedriften en ny produksjonshall, som tilfredsstilte alle moderne krav til arbeidsmiljø i en mekanisk bedrift. Da hadde Lid kommet opp i 50 ansatte. Samme året ble det lansert ei ny transportskuffe, 0238, som har fulgt bedriften til dags dato. I 1981 ble det tatt i bruk enda en ny produksjonshall. Bedriften hadde den gang 6 350 kvadratmeter under tak.

Satsset på produktutvikling

I 1981 kunne bedriften presentere Dalen 1254, den første norskproduserte vedmaskinen for traktordrift. Stokkene ble kappet og kløyvd til ferdig ved, i en kontinuerlig operasjon. En revolusjon sammenliknet med tradisjonelt utstyr. Dette markerte starten på den tradisjonen som Lid har opparbeidet på vedmarkedet.

Etter å ha utviklet bedriften i mer enn 35 år, trakk Samson G. Lid seg tilbake. I 1984 ble sønnen Geir Lid (f. 1946) ansatt som ny, daglig leder. Samarbeidet med Eikmaskin ga



Industrieventyret: Lids fabrikk i Steinsdalen har mer enn 11 000 kvadratmeter under tak.



Topp moderne: Laserskjæreren for plategods går automatisk over tre skift.

stor uttelling. Midt på 1980-tallet var bedriften landets største produsent av traktorfreser. Lid Jarnindustri hadde 60 medarbeidere. Toppåret ble 1985, da mer enn 1 000 fresere gikk ut av porten. Men fresersuksessen gjorde bedriften sårbar. Den neste vinteren ble snøfattig, og markedet brøt sammen. For å holde hjulene i gang, måtte bedriften påta seg diverse leiearbeid, blant annet i det maritime markedet.

Mangel på snø var også et klart varsel om at det ble viktig å ha flere bein å stå på. Svaret

på utfordringa ble en intens produktutvikling. I 1986 installerte Lid sin første sveiserobot. Roboten markerte starten på den automatiseringa som seinere har kommet i fabrikk-anlegget. Produksjonen måtte effektiviseres i høykostlandet Norge.

Ruller ut nye produkter

I perioden 1990-1993 kom det mange synlige resultater av produktutviklinga, som ble satt i gang i annen halvdel av 1980-årene. Det startet med Dalens standard kopplings- ►

1988

V-fres 0978 med asymmetrisk form

1990

Kopplingsramme og justerbar pallegaffel

1991

Første veiskjær, balle-griper og balleløfter

1993

Feiemaskin og sandstrøer

1995

Veltebøyer for gamle traktorer



Freser i vei: Totrinnsfresere er i dag bedriftens viktigste produktområde. Bildet viser kjempefresen 2118.

► ramme for frontlaster, kalt 1294, som ble basis for et nytt sortiment med løfteredskaper. I første omgang for en nyutviklet pallegaffel. Pallegaffelen ble fulgt opp av en storsekk-løfter, pallegaffel med forskyvbare gafler,

universalklo, rundballegriper og rundballe-spyd. I 1991 kom det første veiskjæret.

Året 1993 ble et historisk merkeår for bedriftens inntreden i produktområdet «vei», i den forstand at det ble lansert både sand-

strøer og feiemaskin for traktor. Bedriften forlot feiemaskinene ti år seinere, men særlig veiskjæret ble grunnlaget for en bredere satsing.

V-freseren Dalen 0278 gikk ut av programmet i 2005, etter omtrent 10 000 leverte enheter, fordelt på 27 år i produksjon. I dag er det lasteskuffa 0238 som er bedriftens veteranprodukt, etter over 40 år på markedet. Totalt har Lid levert over 15 000 lasteskuffer, fordelt på flere størrelser. Snakker vi først om antall, er det likevel koplingsrammen, modell 1294, som slår alle rekorder. Av denne er det hittil levert omtrent 55 000 enheter.

Vedmarkedet går opp og ned

Det norske totalmarkedet for vedmaskiner viser en langsiktig, nedadgående tendens. I tillegg har Lid opplevd at markedet har gått i forbausende jevne sykluser.

– Vi har sett at hjemmemarkedet tar seg opp hvert sjuende år. Da leverer vi svært mange maskiner over et par års tid, før salget faller tilbake. Vi vil fortsatt delta aktivt i vedmarkedet, men vi kom fram til at det var best å konsentrere oss om den mest populære maskina, forteller Lid, og henviser til



Dalen 2054: I 2003 lanserte Lid den første vedmaskina med hydraulisk kjedesverd.

1996

Utvider med ny hall

1997

Totrinnsfres med stor valse, 2010

2003

Helhydraulisk vedmaskin 2054

2008

Ny monterings-hall med lager

2011

3. generasjon, Svein Ove Lid, overtar ledelsen

2013

Helautomatisk platebearbeiding



Trafikksikkerhet: Dalen Smartgaffel i løftet stilling under kjøring på offentlig vei.

at det tidligere var flere maskinmodeller på programmet.

De norske jager hverandre

– At flere av de norske redskapsprodusentene satser mye på snørydding og vei, kan selvfølgelig være litt skummelt, den dagen det eventuelt ikke er plass til oss alle i vårt eget hjemmemarked. Skal vi se det fra en positiv side, jager vi hverandre til å utvikle maskiner av ypperste klasse. For vår del akter vi å leve opp til slagordet «Begeistring i kvar detalj», som blant annet betyr at vi snakker med brukerne og følger opp deres tilbakemeldinger og ideer, sier Lid, og understreker at det knytter seg følelser til maskinprodukter.

Modellen 2118 for traktorer inntil 350 hestekrefter, som ble lansert i 2017, er et eksempel på at bedriften i enda større grad har gått inn i en merkevareindustri, der brukerne ønsker å kjenne på en stolthet for sitt maskinvalg. Tydelig merkevareidentitet i alle ledd og vekt på god formgivning, har for lengst blitt en del av Lids markedsstrategi.

Mer for de kresne proffene

Bedriften i Hardanger vil til enhver tid vurdere hva som er mest hensiktsmessig å satse på. Bedriftens historie sier det meste om akkurat dette spørsmålet.

– Etter mye utviklingsarbeid ruller vi ut frontplogen vår i september. En prøveserie gikk i testing sist vinter. Det er viktig å ha frontploger i sortimentet, ikke minst med tanke på eksportsalget. Ser vi videre inn i glasskula, har vi flere saker som er hemmelige. Men det jeg kan røpe, er at vi ønsker å bli mer komplett på vei og snø for proffmarkedet, avslutter markedssjef Dag Rune Lid.

Det hører for øvrig med til historien at bedriften går med planer om enda en utvidelse av fabrikkene. 🚜

2017

Storfres 2118 med automatkopplinger

2018

70-årsjubileum

Førervern fra Dalen



Felleskjøpet: John Deere 940 og 1140 ble delvis levert med Dalen-hytter.

Lid kan se tilbake på over 50 år med førervern og førerhytter. Den aller siste veltebøyla ble levert tidligere i år.

Bedriftens første befatning med førervern kom som et resultat av forbindelsen til importørene av tohjulstraktorer, som fra og med 1967 begynte å importere firehjulsdrrevne transportere. Etter utvikling og godkjenning startet produksjonen året etter. Påbudte førervern ble levert for Aebi (Skurtveit), Rapid (A-K), Schilter (L.O.G.) og Bucher (Erling Nesse). Det startet med basis verne-bøyler, men utviklinga gikk i retning av halvinnkledte og helt innkledte førerhytter, etter kundens eget valg. Storparten av disse ble levert i 1970-årene.

I 1976 startet Bucher-importøren Erling Nesse med import av det japanske traktormerket Shibaura. Traktorprodusenten var ikke i stand til å levere godkjent førervern rett fra fabrikk. I samarbeid med Nesse utviklet Lid Jarnindustri både vernebøyle og ei

komplett førerhytte, pent tilpasset traktorene. Denne produksjonen ledet også til en forbindelse med importøren Edv. Bjørnrud i Oslo, som tilbød den samme førerhytta på de minste engelskproduserte modellene av International.

Den siste generasjonen med Dalen førerhytter ble utviklet for både Nesse og Felleskjøpet, nærmere bestemt for større Shibaura-er og de minste modellene i John Deeres 40-serie. Produksjonen foregikk i tidsrommet 1980-1984. Da den siste hytta ble levert, markerte dette samtidig slutten på norsk produksjon av førerhytter for landbrukstraktorer. Den siste epoken med førervern fra Lid har dreid seg om godkjente veltebøyler for gamle, åpne traktorer, etter at det ble innført påbud om dette. Lid utviklet ei veltebøyle som ble satt i produksjon i 1995. Bedriften leverte 4 200 bøyler fram til årtusenskiftet. I perioden 2000-2019 ble det levert 350 bøyler; den aller siste ble solgt for noen uker siden.



Japaner med norsk vri: I åtte år ble Shibaura levert med Dalen-hytter.